

БЕЗПЕКА ЄВРОПИ У ПЕРСПЕКТИВІ ЗАГРОЗ ПОЛЬЩІ ТА УКРАЇНИ

Лешек Фредерік КОЖЕНЕВСЬКІ (Республіка Польща)

Copyright © 2014

УДК 304.9

“О року той! Хто тебе бачив в нашім краю!

В народі й досі звеиця роком урожаю,

Серед солдатів - війни роком (...)” [1].

Нарешті, в 2014 році, стало ясно, що: по-перше, Польща є сусідом і союзником українського народу; по-друге, росіяни є хибним “братнім народом” і загрозою для миру в Європі; по-третє, суверенність України - це український народ, який усвідомлює свою ідентичність і суб’єктивність.

Щороку натхнення для роздумів над спільно пережитим досвідом минулого і сьогодення України та Польщі викликає “Тиждень освіти дорослих в Україні” [2]. Пропонований аналітичний ескіз не претендує на будь-які спроби аналізу міжнародних відносин в Європі. Це всього лише спроба оцінки ситуації, що склалася з погляду досвіду Європейської асоціації наук про безпеку, членами якої є представники 23 країн Європи, у тому числі українці та росіяни.

Україна потрапила в найгірше становище, сьогодні перебуває між жорнами історії. На українській землі ніколи не було добре, але вочевидь згодом буде ще гірше. Тисячі українців проливають свою кров і віддають своє життя за незалежність, без гарантії, яке майбутнє очікує їх рідну країну.

Перелом ХХ і ХХІ століть є для нашого покоління поляків, українців і багатьох інших народів періодом змін і переоцінок, а також стадією розвитку простору задля перевиховання дорослих для іншого життя в європейському суспільстві. У Польщі та Україні прийнялися зовсім інші організаційно-програмні концепції цього процесу, але, доповнюючи одна одну, вони можуть забезпечити абсолютно новий погляд на свідомість і знання посткомуністичного і постмодерністського суспільства. У той же час нас пов’язують минулий досвід, спільні загрози і надії, які привели спочатку Польщу, а потім Україну до національного і державного відродження.

17 березня 2014 роки Росія визнала Крим [3] частиною Російської Федерації, підтверджуючи тим самим факт окупації України. Міжнародна спільнота визнала цей факт порушенням міжнародних угод, які *status quo* кордонів в Європі вважають найважливішим висновком, зробленим із жахливого досвіду Другої світової війни (1939–45 роки).

Але все ж, коли ми дивимося в калейдоскоп подій, то помічаємо, що це тільки малий епізод у тисячолітній історії воєн між Сходом і Заходом. Так, у ХІІІ столітті територія сучасної України була під ярмом монголів, а потім під владою Великого князівства Литовського, а також під пануванням Речі Посполитої [4]. У результаті запорізьких повстань проти Королівства Польського (серед яких найбільш важливим було повстання під керівництвом Богдана Хмельницького в 1648–55 роках) Козаки підкорилися Російському цареві (Переяславська рада). У 1686 році Річ Посполита підтверди-

ла повноваження російського імператора на володіння лівобережною Україною (за Дніпром). Багаторічні війни Речі Посполитої з Росією і з Туреччиною привели до розрухи, депопуляції та колонізації земель т. зв. Новоросії. Водночас поразка Російської імперії у Кримській війні (1856) дала імпульс для боротьби за українську національну ідентичність, незважаючи на повну русифікацію населення. У 1876 році російський цар Олександр II заборонив користуватися назвою “Україна”, видавати книги українською мовою, що названа в документі “малоросійським діалектом”, користуватися цією мовою у школах, театрах, наказав вживати тільки російську мову і прибрати зі шкіл українських вчителів [5]. Загальна русифікація тривала більше двохсот років, а на підлеглих або окупованих російським президентом Володимиром Путіним територіях триває і понині.

Королівство Польське, пізніше Річ Посполита, розділила драматичну долю східного “краю” [6]. У другій половині ХVІІІ століття відбулося три поділи Польщі [7]. Після 123 років рабства, у 1918 році, відродилася незалежна Польща, але ненадовго. А вже у 1939 році відбувся четвертий поділ Польщі, цього разу між СРСР і Німеччиною [8]. Зокрема 1 вересня, без оголошення війни, відбулося військове вторгнення Німеччини до Польщі із заходу і півночі, а до Словаччини – з півдня, а 17-го – Радянського Союзу із заходу. Розпочалася Друга світова війна. Злочин геноциду стосувався євреїв і поляків, але всі національності, які проживали на території тодішньої Польщі, були піддані германізації та русифікації, вбивствам, грабежам і виселенню.

Роком раніше, 30 вересня 1938 року в Мюнхені, глави урядів Великобританії (Невіль Чемберлен), Франції (Едуар Даладьє), Німецького Рейху (Адольф Гітлер) та Італії (Беніто Муссоліні) підписали угоду про вилучення з Чехословаччини 29 тис. кв. км території, що межує з ІІІ Рейхом [9] і про приєднання її до Німеччини. Представників уряду самої Чехословаччини при цьому не було. У Парижі та Лондоні святкували запобігання війні. Польща також отримала користь із слабкості сусіда: 2 жовтня 1938-го польські війська зайняли частину Тешинської Сілезії (Заользе). Через рік Німеччина і Росія зайняли всю Польщу.

“Знищення Польщі – наше основне завдання. Мета – знищення живої сили, а не досягнення певної лінії. Навіть якби війна почалася на Заході, знищення Польщі має бути нашою першою метою. Рішення має бути блискавичним через пору року. Я дам пропагандистський привід для початку війни, причому неважливо чи буде він правдоподібний. Переможення ніхто ніколи не запитає, чи говорив він правду. На початку і в ході війни важливо не право, а перемога. Будьте

нешадні, будь те жорстокі”. Це – слова Адольфа Гітлера, сказані під час наради командирів напередодні підписання пакту Молотова–Ріббентропа. Напевно сьогодні є всі підстави приписати їх Володимирі Путіну, варто тільки замінити назви “Польща” на “Україна”.

У Росії безпека завжди, у всякому разі з часів Івана Грозного, була підпорядкована інтересам держави, а точніше – її внутрішній силі і принципу невтручання у справи Європи. Тим, хто сумнівався в доцільності такої політики, особливо після кримської поразки, народилася цитата з депеші міністра закордонних справ Олександра Горчакова до послів Росії з 1856 року: “Кажуть, що Росія сердиться. Росія не сердиться, вона зосереджується”.

Загалом у політиці двополюсного світу, роз’єданого “залізною завісою”, панував пріоритет безпеки держави. Натомість як безпека осіб, якщо на неї зверталася увага, то здебільшого в контексті політичних інтересів. На схід від “залізної завіси” це супроводжувалося так званою науковою концепцією безпеки, в якій головною була орієнтація на пріоритет загальнолюдських цінностей і надія на утримання світового лідерства Союзу Радянських Соціалістичних Республік (СРСР) [10].

Переломним моментом став розпад СРСР у 1991 році [11]. Після шоку, який тривав до катастрофічного жовтня 1993-го, почалася методична робота над науковою концепцією безпеки Росії, котра закінчилася Декретом Президента РФ від 1996 року про державну стратегію економічної безпеки Російської Федерації. У новій військовій доктрині від 2010 РФ “залишає за собою право” збройної інтервенції, включаючи використання ядерної зброї держави також “для захисту співвітчизників, що проживають поза межами Росії” [12]. Реалізація цієї концепції базувалася на шовінізмі, який підсилювався ілюзією царської могутності і пропагандою сучасних загроз, на цензурі і фальшуванні інформації, на економічній залежності держав-імпортерів сировинних ресурсів, головним чином газу і нафти, від політиків з Кремля, а також на військовій окупації сусідніх територій – Молдавії (Придністров’я у 1990 році), Грузії (Абхазія та Південна Осетія у 2008), Україна (Крим у 2014).

5 вересня цього року в Мінську (Білорусь) колишній президент України Леонід Кучма, російський посол в Києві Михайло Зурабов, представник ОБСЄ [13] у справах врегулювання ситуації на Україні Хайді Тальявіні і прем’єр-міністри самопроголошених республік України: Донецької – Олександр Захаренко і Луганської – Ігор Плотницький підписали заяву про капітуляцію України. Росія отримала те, що хотіла, Франція заробить на продажі військових кораблів Росії, війська НАТО будуть сильніше залучені в події на Близькому Сході.

Отже, все вказує на те, що цілі і методи 1876, 1939 і 2014 років, залишилися незмінними, помінялися тільки імена режисерів. Якщо це так, то і наслідки будуть настільки ж серйозні, а боротьба за суб’єктивність і

суверенність української нації, подібно боротьбі за суб’єктивність і незалежність польського народу, буде також довгою і трагічною.

1. Міцкевич Адам. Пан Тадеуш, або Останній наїзд на Литві. Книга XI, 1812 рік.

2. Міжнародний Тиждень освіти дорослих України, соціально-державний проект, що проводиться за підтримки ЮНЕСКО щорічно з 2000 року Всеукраїнським координаційним бюро соціально-державної програми “Освіта дорослих України” під керівництвом професора Сергія І. Болтвіця.

3. У Криму проживає близько 2,4 млн. осіб, у тому числі 60% росіян, 24% українців і 10% кримських татар. В XVIII чисельність населення становила 467 тис., в тому числі 95% кримських татар, 2% греків, 2% вірменів, менше одного відсотка кримчаків і караїмів.

4. Річ Посполита – держава, заснована в результаті об’єднання земель Королівства Польського і Великокого князівства Литовського, що існувала у 1569–1795 роках. Іноді також використовується назва “Корона польського, литовського і російського народів” (див. Аугустиняк Урсула: *Історія Польщі 1572–1795*).

5. Серчик В.А. Історія України. (польською) SERCZYK W. A.: *Historia Ukrainy*. Wyd. 3. Wrocław: 2001, с. 207, 232.

6. “Україна – це кожна земля, що лежить на краю, тобто наприкінці, при кордоні держави”, – писав Глогер Зигмунт: *Історична географія земель колишньої Польщі*. (поль.) GLOGER Zygmunt: *Geografia historyczna ziem dawnej Polski*. – Kraków, 1903.

7. Поділ Польщі між Австрією, Пруссією та Росією 1772, 1793 і 1795.

8. Секретний протокол Ріббентропа–Молотова від 23 серпня 1939 року, що стосується поділу території Польщі між III Рейхом і Союзом Радянських Соціалістичних Республік.

9. Третій рейх (нім. *Das Dritte Reich*) – неофіційна назва німецької держави в 1933–45 роках. Офіційно держава називалася Німецький Рейх (*Deutsches Reich*).

10. Сенчагов В.К. *Экономическая безопасность России*. – Москва: Дело, 2005. – С 20–26.

11. 7–8 грудня 1991 у Біловезькій пуші президенти Росії (Борис Єльцин), України (Леонід Кравчук) і Білорусії (Станіслав Шушкевич) формально погодилися з розпадом СРСР. 25 грудня 1991 пішов у відставку вже не володіючий реальною владою президент СРСР Михайло Горбачов. Формально СРСР припинив своє існування 31 грудня 1991 р.

12. Військова доктрина РФ затверджена 5 лютого 2010 р. (див. розділ III, п. 22 та ін.).

13. Організація з безпеки і співробітництва в Європі, ОБСЄ – регіональна міжнародна організація, створена 1 січня 1995 року, метою якої є запобігання конфліктів у Європі.

Надійшла до редакції 10.09.2014.